

darbas

AUTUMN 1958 NUMBER 3-4 (38-39) VOLUME XII

DARBAS [LABOR] is a Lithuanian quarterly of social sciences, arts, and literature, published by the Lietuviai Darbininkų Draugija [Lithuanian Labor Society], Inc., 5410 Sixth Ave., Brooklyn 20, N.Y. Editor-in-Chief J. Repecka. Business manager V. Gervickas. Undeliverable copies, subscriptions, change-of-address notices, and other business communications to be addressed to DARBAS, c/o V. Gervickas, 86-17 76 St., Woodhaven 21, N.Y. Annual Subscription \$3, students \$2. Single copy \$1. Second-class postage paid at Brooklyn, N.Y.

TRIMENESINIS KULTŪROS ŽURNALAS

1958 m. Nr. 3-4 (38-39) XII metai

Turinys Viršelyje: Viktoro Petravičiaus medžio raižinys "Laumės pamergės"

A. Škēma	Lietuviai tremties literatūros mirtis?	1
K. Tynan	Jie tiki, kad gyvenimas prasideda rytoj	5
L. Anderson	Saloninis balsas neįkvėps širdies	12
K. Tynan	Nesutik kalėti ligi gyvos galvos	13
J. Osborne	Iš kvailumo pasijuokti nebeužtenka	15
J. Kaminas	Pažadinti žmogų žmoguje	16
A. Rūkas	Neviltinga poema (Poezija)	19
A. Mekas	Tony Martin (Iš to pat vardo romano)	21
A. J. Greimas	Tarp šiapus ir anapus (Užrašai)	23
M. Karosas	Leonaitė-Kairienė į kapą palydėjus	27
P. Budrys	Malraux: revoliucionierius ir estetas	29
A. Griaudys	A. Škēmos "Baltoji drobulė" (Dialogas)	31
K. Rimšaila	Po PLB seimo: Ne geto mums reikia	34
A. Rannit	Lietuviai meno triumfas New Yorke	33
N. Valaitienė	Koncertas didelis, bet parapiškas	41
J. Butkus	Spaudos paroda: kataliko biblioteka	42
Šj.	Nejaunas jų pasaulis, bet plečiasi	43
★ ★ ★	Ivykiai ir žmonės (Kronika)	45
★ ★ ★	Be DARBO būty tamsiau (Kiti apie mus)	47
★ ★ ★	Skaitytojau: DARBA nužudyti lengva	Virš. 2

LEIDZIA Lietuviai Darbininkų Draugija, Inc.

REDAGUOJA kolektyvas. Vyriausias redaktorius J. Repecka. Rankraščius, pastabas ir spaudos leidinius siųsti redakcijos adresu: DARBAS, c/o J. Repecka, 191 Richmond St., Brooklyn 8, N.Y.

TECHNINIS redaktorius — J. Jacyna

VIRSELIS — J. Mačiūno

ADMINISTRUOJA V. Gervickas.

Metams \$3, studentams \$2. Paskiras numeris \$1. Prenumeratą ir aukas žurnalui siųsti bet kuriuo iš šių dviejų adresų: DARBAS, c/o V. Gervickas, 86-17 76 St., Woodhaven 21, N.Y. — arba: DARBO FONDAS, P.O.Box 18, East New York Station, Brooklyn 7, N.Y.

A. J. Greimas

t a r p
š i a p u s

i r
a n a p u s

(užrašai)

Imre Nagy nužudymas yra antausis Vakarų proletariatu

Susitinkame fakultete su S. Abiejų nosys nukabintos, abu rytiname laikraštyje skaitėme apie Nagy ir jo draugų egzekuciją.

— Kaip sau nori, — sako jis, — už komunistų partija po tokią dalyką jau nebegalima balsuoti . . .

Tai tipinga prancūzų kairiojo intelektualo reakcija. Tu-
riu ją paaškinti: Prancūzijoje partija jau nebėturi nė pusēs
milijono narių, o balsuoja už ją pastoviai 27% rinkikų. Ko-
dėl? — Už tai, kad nėra už ką balsuoti, atsakys tau kiek-
vienas. — Prancūzų socialistų partija SFIO (antrasis inter-
nacionalas) yra tiek suburžuazėjusi (už ją, išskyrus gal tik
Šiaurės departamentą, balsuoja nedaugiau negu 15% dar-
bininkų), tiek savo politiniame žaidime ējusi į kompromisus
ir kompromitacijas, kad už ją balsuoti iš tiesų negalima.
Lieka tad komunistų partija, kuri nemėgsta, bet už kurią
reikia balsuoti, norint parodyti dešiniesiems, kad kairumas
Prancūzijoje gyvas.

Nagy pakorimas yra antausis visam Vakarų Europos pro-
letariatui. Chruščiovas, reabilitavęs visą eilę politinių nu-
teistųjų, tuo pačiu sugriovė partijos neklaidingumo mitą. Juk
jeigu partija gali klysti, tai Nagy nuteisimas gali būti —
galvoju čia partijos nario smegenimis — teisingas pasmer-
kimasis, bet gali taip pat būti ir budeliškas žmogaus sunaiki-
nimas.

Kodėl vis dėlto Chruščiovas taip pasielgė, gerai žino-
damas Vakarų partijų reakcijas? — Atsakymas, atrodo, tik
vienas: turėdamas pasirinkti tarp Vakarų proletariato ir
komunistinės Kinijos spaudimo, jisai buvo priverstas pasirinkti
Aziją. Artimiausiemis istorijos dešimtmeciams tai atrodo grē-
mingas pasirinkimas.

Problema, kuri šiandien kankina humanitarus

Santaros atstovas — ar pirmininkas — Vytautas Ka-
volis, pašventindamas mane į "garbės filisterius", uždavė
atsakymui keletą klausimų-mjislų. Vienas iš jų buvo: kokios,
mano nuomone, šių laikų intelektualinės problemas daugiau-

siai vertos "smegenų prakaito"? — Dėl vienos iš tų proble-
mų nė minutės nesuabejojau: tai struktūros sąvoka.

Man būnant prieš porą savaičių Paryžiuje, vienas jau-
nas struktūralistas, A. Rygaloff, kinų kalbos ir sociologijos
profesorius Aukštąjį Moksly Mokykloje, pasakojo man savo
ispūdžius iš savaitę prieš mano atvažiavimą Unesco sušauktu
prancūzų filosofų ir humanitarų colloquium'o, kurio tikslas
buvo surasti bendrą, visiems priimtiną struktūros sąvokos
definiciją. Unesco jos prisireikė jų bandomam leisti Sociali-
nių moksly žodynui. "Jūs, prancūzai, kurie nešate aukštai
iškélé žmogaus moksly vėliau (ar panāšiai), esate mūsų
paskutinė viltis, — graudeno ižanginiame žodyje Unesco
atstovas, — iki šiol — j kiek mokslininkų kreipėmės, tiek
nuomonę apie struktūros sąvoką susilaikėme!"

— Prancūzisko mokslo garbei tikiuosi, kad Unesco vil-
tys taip ir nepasiteisino, — pertraukė mano atpasakojimą,
jau Aleksandrijoje, viena austrė profesorė.

Turėjau, žinoma, sutiki, kad jos teisybė. Patvirtinda-
mas jos pastabos teisingumą, vienas šalia jos sėdintis grai-
kas, prieš-sokratinės filosofijos specialistas, tuož pridėjo sa-
vo trigrąšį:

— Sakykite, ar jums neatrodo, kad struktūra — tai
tas pats, ką Heraklitas vadina **harmonija**?

Paryžiuje, ta pačia tema kalbant, susilaikiau ir kitokiu komentaru:

— Iš esmės paėmus, ar struktūra tai ne tas pats, ką
filosofai vadina **forma**? — darė išvadą vienas sociologas.

Dvi priešingos, iš paviršiaus nesuderinamos pozicijos:
skubėti vieną kartą ant visados išsiaiškinti, užbaigti huma-
nitarinius mokslus — tai amerikietiška pozicija, labai tipin-
gai išreikšta Unesco užsimojimuose. Iš kitos pusės: euro-
peičių mokslininkų, ypač senosios, jau pripažintų autoritetų,
kartos atstovų, tiesiog paniška baimė, kad humanitariniai
mokslai gali imti vieną gražią dieną ir susiformuoti — ką
mes tada veiksime, kur žaisliukų besurasim, ant kieno kailio
šimtmetinėmis tradicijomis paremtas humanistines pratybas
darysim?

Mūsų kartai reikia kovoti dvieju frontais: prieš "sput-
nikinį" optimizmą ir prieš suvaikėjusį humanizmą.

Literatūrinė kritika, kaip "religijos" tarnaitė

Literatūrinė kritika Lietuvoje — toks bent man susi-
darė ispūdis iš visos eilės perskaitytų straipsnių — **pasie-
kė, palyginti, aukšto lygmens**. Išaugo visai nauja literatūros
kritikų karta: J. Lankutis, K. Ambrasas, J. Kirkila, V. Galinis
— tai vis iki šiol man negirdėti vardai, tai kritikai, kurie
praturtintų, pvz., **Literatūros Lankus**, kartais net nustelbdami
ten besireiškiančias kai kurias slapyvardes.

Kokie jų politiniai įsitikinimai, kiek jie nuoširdūs — jų
neišmatuosi; tai, pagaliau, iš šio taško žiūrint, ir nesvarbu.

Svarbu, kad jie žino, ką daro, kad jie yra pasiekę gana auksto literatūrinių problemų įsisąmoninimo lygmens. Kazys Ambrasas, savo straipsnyje **Tema ir meninė išraiška**, pavyzdžiu, neabejotinai pritaikinėja vienam greičiausiai nevykusiam jauno rašytojo apysakų rinkiniui oficialią šiandieninę partijos liniją. Bet jis žino, prieš ką jis kovoja: iš vienos pusės, prieš Stalino laikais viešpatavusią kūrinio gyrimo vien už jo gerą temą — "religiją" (religija — jo vartojamas žodis), iš kitos pusės — prieš laikinojo atlydžio metu bandytą įpiršti kitą "kūrinio, kaip estetinės visumos (jo pabraukta), religiją".

— Jis, tiesa, atmeta šią antrają "religiją", kuri nėra kas kita, kaip tik Vakaruose dominuojanti **turinio ir formos neatiskriamumo koncepcija**, bet jis ją pažista, ir tai jau daug.

Kyla klausimas: ar prieš kelis mėnesius prasidėjusi **atžagareiviška reakcija** vėl iš naujo surakins, priblošk kultūrinių pasaulį, nugramzdindama jį į neostalinizmo tamsumas? — Kol kas atrodytu, kad ne: J. Lankutis ir toliau kalba apie **socialistinį humanizmą**, apie naują socialistinio realizmo supratimą, kuone visų kritikų straipsniai akcentuoja "meninės išraiškos" svarbiuosius elementus: **autorius asmenybę, kūrybinę vaizduotę, formos originalumą, nacionalinį kūrinio charakterį**. Šios keturios formulės, tur būt, reziumuoja ir visą pažangą, pasiekta su Stalino mirtimi. Nereikia tačiau užmiršti, kad dabartinė reakcija pasireiškia raginimu gržti prie "partinės tematikos". Tačiau kol dar rašytojų draugijai priklausą kritikai gali viešai reikšti nuomonę, kad "partiškumas turi organiškai išplaukti iš visos rašytojo kūrybos" (mano pabraukta), — dar visai blogai nėra.

Baltušis — lietuviškasis Gorkis

Perskaičiėm abu su žmona Baltušio **Parduotasių vasaras** ir susižavėjom. Baltušis — tikras rašytojas. Jo kūpiškėniskas, grubus, gruodinis humoras, pridengiai tai kunkuliuojantį, tai melancholišką jausmingumą, yra autentiškas.

Išmatuotas pasaulinės literatūros masteliais — kas jis? Tai, žinoma, lietuviškasis Gorkis, bet dar ne Tolstojus. Tai dar ne lietuviškojo kaimo epopėja.

Bet ir tai jau labai, labai gerai.

Tegu dreba tarybiniai žandarai ir kunigai: kapitalisto Radausko šešėlis per Lietuvą slenka . . .

Skaitau **Pergalėje**, kad šių metų birželio mėnesį pasirodė lietuvių kalba Roger Martin du Gard **Senoji Prancūzija**. Apsidžiaugiu, nors ir neskaitau jo didžiausiu ar vienu iš didžiausių prancūzų rašytojų, kaip tai mano Keliuotis; bet jį mēgstu. — Tačiau tučtuoju nustembu: **Senają Prancūziją** pasirodo, vertė R. Ramūnienė. Nustembu, nes, jeigu mano atmintis dar visiškai neišgvero, kadaise labai gardžiavaus Henriko Radausko tos pačios knygutės vertimu. — Kur čia tad šuo pakastas? Nejaugi mes gyvename tokioj kultūrinėj prabangoj, kad galime sau leisti net kelis to paties antraeilio romanuko vertimus? Ypač kai pirmasis vertimas pasira-

šytas tokia visas garantijas duodančia pavarde, kaip Henriko Radauskas...

Ne, ponai ir draugai, tai nerimta. Vilniaus Rašytojų draugija turėtų tuo susirūpinti. Grožinės Literatūros Leidykla vis dėlto yra valstybinė institucija, kuri negali leistis į smulkias kombinacijas, autorų pavadžių perdažymus ir t.t.

— O gal gi? Nejaugi, po trylikos sovietinio režimo metų dar bijomasi šešelių, nors tai būtų tiktais eilinio doro piliečio Henriko Radausko šešėlis?

Nerimta.

Ne buržuazines, tik lietuviškas teises atstatykite, draugai partiečiai

Iš kitos pusės, nėra ko labai pykti ant lietuvių rašytojų ar kultūrininkų Lietuvoje: jų judėjimo ir pasireiškimo laisvė labai jau ribota. Jiems ir drąsos, žinoma, trūksta; ir ne Putinai ir ne Keliuočiai, gal net ir ne Venčlovos, gali išreiškalauti normalias lietuviškos išraiškos teises. Užtat gal ir reikia dėti, tam tikra prasme, viltis į jaunąjį partinių rašytojų ir kultūrininkų kartą.

O normalias nacionalines teises galima būty, turint pakankamai drąsos, ginti atsirėmus į šitokį principą: **reikia atskirti tai, kas sovietiška, nuo to, kas tiktais rusiška**. Bendrasovietiškų reikalavimų lietuvis rašytojas negali šiuo metu atmesti, bet prieš specifiniai rusiškų dvasių jis gali pastatyti lietuviškosios kultūrinės išraiškos reikalavimus.

Vienas pavyzdys: svetimųjų tirkinių vardų rašysena. Rušai, lygiai kaip, sakysim, arabai arba indai, turi nelotynišką alfabetą, todėl jiems svetimvardžius ir reikia išsiversti į savo rašyseną: gražu pažiūrėti, kaip kiekvieną kartą iškraipomos mano ir mano kolegų pavardės Egipte. Bet lietuvius, turinčius lotynišką alfabetą, lygiai taip, kaip lenkus ar rumunus, niekas negali priversti rašyti apie Didro **Ramo sūnėną** ar Rožės Marteno diu Garo **Tibo**. — Atsimenu, buvau dar paauglys, ir mudu su tėvu kiekvienas savaip gerbėm du skirtingus prancūzų rašytojus: jis — Giugà, o aš — Hugo, ir reikėjo man geru trijų metų suprasti, kad tai vienas ir tas pats poetas dvieluose asmenyse.

Reikia tad rašyti peticiją atsakingiems partijos pareigūnams — Niunkai ir Preikštui: juk jie irgi lietuvių. Tegu jie reikalauja atstatyti, tokiam nereikšmingame klausime, lietuviškas — ne buržuazines — teises; jei ne — tegu priverčia lenkus ir rumunus taip pat kraipyti, pagal rusišką fasoną, svetimųjų vardus. Arba tegu prisipažsta, kad "nacionalinis klausimas" neegzistuoja, kad jie nepajėgūs apie jį Maskvoje kalbėti.

"Literatūra ir Menas" — ir nuobodulys

Su kuo — tremties spaudoje — galima būty palyginti **Literatūros ir Meno** savaitraštį? — Iš pirmo žvilgsnio, nematau. Gal greičiausia su **Draugo** savaitiniu kultūriniu priedu.

jame dedami eilėraščiai gal ir nedaug vertingesni už **Draugo** poetinės plejados atsiekius, bet, bendrai pačius, literaturinės kritikos lygmuo yra žymiai aukštesnis už, pvz., Gliaudos atakų lygmenį.

O vis dėlto: nuoširdus nuobodus dvelkia iš kiekvieno **Literatūros ir Meno** numero.. Kalta čia ne tiek "generalinė linija", kuri aidais atsikartoja kuone kiekviename straipsnyje — tą patį galima pasakyti ir apie **Draugo** kultūrinį priedą. Kalta, pirmoje vietoje, pati **žurnalistinė technika**, kuri jau labai žemo lygio. Nuolatiniai ilgi kritikos straipsniai, blogai sulaužyti, vis tie patys informacinių interview su nuolat atsakingais pareigūnais, o ne šiaip sau žmonėmis. Rašytojų Sajunga turėtų pasidairyti aplink save — nebūtinai Vakarų Europoje, jei ten jiems draudžiamas — turėtų pasižiūrėti, kaip redaguojami ar laužomi, sakysim, tokį rūmumą ar lenkų savaitraščiai ar žurnalai. O kol kas: tik rusiškai-vokiškos spaudos nuobodulio sintezė.

Vaišingumas — dorybė, bet jai suvirškinti reikia kanibališko pilvo

Mes, lietuviai, kaip daugumas kitų tautų, dar nepasigydžiuvi nuo žemesniškumo komplekso, priskiriame papras tai gana daug reikšmės tam, "ką kiti pasakys". Tai normalu. Kaip normalus, autentiškas yra noras, kad kiti apie mus gerai pasakyti. Tuo tikslu — daugiau ar mažiau sąmoningai — kiekvienas "susipratęs" lietuvis turi sau išsidirbęs tam tikrą reprezentatyvaus lietuvio idealų tipą, kurį jis ir perša kitataučiams. Šis idealus tipas susideda, žinoma, tiktais iš dorybių, kurias, Bažnyčios ir kitų tradicinių institucijų dėka, mes dažnai esame linkę laikyti amžinomis ir universaliomis. Taip, deja, nėra, ir, siūlydami, be jokio reliatyvumo jausmo, puošiančiu "gerą" lietuvį — ir nuo kurios man asmeniškai teko nemažai nukentėti — tai tradicinis lietuvų **vaišingumas**, kurio šaknys dingsta tolimuose senovės lietuvų būdo ir didžiųjų kunigaikščių gadynės ūkuose.

O vaišingumas yra asmeniškas mano priešas todėl, kad visas Orientas — nekalbant jau apie Centrinės Afrikos kanibalų tautėles — iš senovės lietuvių jų ūkanotais laikais pasisavino šią dorybę ir ją sažiningai praktikuoja ant kiekvieno svetimtaučio — svečio kailio. Teisingiau pasakius: ne ant jo kailio, o ant pilvo. "Valgykit, sveteliai, valgykit". "Gerkit, sveteliai, gerkit" — ir kiekvienas pakvietimas pas Europos nemačiusius egipiečius ištisą savaite prieš tą lemtingą datą kabo ant tavo galvos (atsiprašau — pilvo) kaip baubas. Nežiūrint preventyvinėi vizitai į vaistinę ir intensyvių apsisaugojimo priemonių, tuoj grįžus iš vaišingų ir gerų žmonių suruošto priemimo — gamta atsiima savo duoklę.

Tautiečiai! Atsargiai su tradicinio lietuviško vaišingumo dorybe! Pavojus štai koks — svečiai grįž po jūsų vaišių namo, ir vyras sakys žmonai: tie lietuviai būtų visai simpatiški ir padorūs žmonės, tik jau tas jų vaišingumas...

N. B.: Mano atsišaukimas į tautą negalioja tuo atveju, kai tautiečių kaimynai irgi yra "vaišingi" žmonės.

Iš tikrujų: Lietuva — didvyrių žemė...

Įsivaizduoju "mokslinį" darbą, kurio tikslas būtų surinkti kaip galima daugiau pavyzdžių ir nustatyti jų vartojimo kontekstus tema: lietuvis ir Lietuva svetimų tautų raštijoje. Kuriais atvejais lietuvis minimas, kokią socialinę padėtį jis užima visuomenėje, kaip jis moraliniai vertinamas? — Tai būtų gera priemonė save pažinti: save pamatyti svetimųjų akimis. Prieš pradedant "gerinti" lietuviškajį vardą.

Neminėsiu gerai žinomų pavyzdžių: Upton Sinclair **Džiunglių**, ar Rusijos carienės Elžbietos "lietuviškos kilmės tarnaitės", kaip savo istorijos vadoveliuose mokosi milijonai prancūziukų. Prieš kelias dienas pataikiau skaityti, prancūziškame vertime, amerikiečio Robert Finnigan policinį romaną **Many a monster**. Vienas iš jo antraeilių personažų — lietuvis Souzas Tswirka, doras namų sargas, visų senoviškų dorybių: lojalumo, svetingumo, drąsos įsikūnijimas. Jis skaito savo kalba — ir pasiskaitęs svajoja — apie gražią ir uto pišką žmonijos ateitį. Per savo draugo vestuves, jis geria ir reikalauja, kad ir visi svečiai pasigertų: pas mus, Lietuvoje, sako jis, nepasigerti per vestuves — tai draugo jėzidimas. Kažin kodėl — o gal tai tik prancūziškame vertime — jisai kalba su vokišku akcentu.

Skaitau, **France-Observateur** gegužės 2 d. numeryje, straipsnių apie Briuselio parodos Meno paviljoną. Straipsnis iliustruotas keliomis reprodukcijomis, jų tarpe randu vieną paveikslą su tokiu priašu: "Ben Shahn: **Ave**. Gimės Lietuvoje. Shahn yra pats žymiausias iš socialines tendencijas atstovaujančių amerikiečių menininkų".

Truputis iš gyvenimo. Atrodo, kad būsū pirmasis lietuvis, ilgesnį laiką išgyvenęs Aleksandrijoje (bent XX-me amžiuje, nes XIX-jo a. pradžioje Egipte buvo daug lietuvių, Napoleono armijos atsargos karininkų). Tačiau šio miesto kosmopolitinė visuomenė apie lietuvius jau žinojo prieš mūsų atvažiavimą. Kas ju sąmonėje ar pasąmonėje atstovavo lietuvius ir Lietuva, kuri, bendrai pačius, jiems atrodė kultūringas šiaurės kraštas, panašus į Švediją ar Daniją (sostinė, savaime suprantama Ryga). "Aš gerai pažįstu vieną jūsų tautietį", — kreipėsi į mane pirmais žodžiais vienas čionykštis gydytojas, — "tai Prancūzijoje pats didžiausias Heidegger'io specialistas Levinas". — Šeši ar septyni "inteligentai" buvo girdėję apie Jurgį Baltrušaitį (tai jau daug, nes į tą skaičių neįjimu armėnų, kuriems Baltrušaitis — beveik garbės taujetis). — Ir, žinoma, beveik visi žinojo žymų lietuvių dailininką — Soutine. — Man čia begyvenant, žymų lietuvių skaičius priaugo dar dvimi asmenim: Roman Jakobson, Harvardo profesorius, vienas iš didžiųjų gyvujų tarpe pasaulio kalbininkų, gimęs Žagarėje (Lietuva). Sienkiewitz, Lietuvos muzulmonų didysis mufti, gyvenęs Kaire ir šiuo metu verčias Koraną į rusų kalbą.

Šios realybės nereikėtų išleisti iš akių. Ypač tiems, kuri rūpinasi lietuviškaja propaganda irg ero lietuvio vardo palaikymu tarptautinėje arenaje. Galima būtų su pagrindu savęs klausti, kas daugiau Lietuvai pasitarnavo: Soutine ar šimtas VLKO memorandumų?

Moralė ir politika

Perskaiciav pastarajame **Darbe** savo paties pirmuosius **Užrašus**. Apsistojau ties pastabomis apie kankinimus Alžrijoje: jos man priminė nesenai skaitytą Merleau-Ponty straipsnį **L'Express** savaitraštyje (Mendes-France laikraštis).

Merleau-Ponty tame sako, kad **artimo meile**, ir iš viso morale, **negalima pagrasti politikos**. Nusistatymas prieš kankinimus prancūzų kairiųjų tarpe pasireiškia atsisakymo, pasitraukimo politika: duokime jiems nepriklausomybę, tegu jie patys vienas kitą piauna. Politika, suprasta kaip humanistinė misija, turi būti aukščiau ir anapus betarpškos artimo meilės ir spontaniško pasišlykštėjimo kankinimais.

Tai mane priveda ir prie susimąstymo dėl ideologinio **Darbo** ekipos likimo. Nuo pirmojo iki paskutiniojo puslapio **Darbas** linksniuoja humanizmo ir žmogišumo žodžius. Prieš juos aš, žinoma, nieko neturui. Tačiau susirūpinimas kyla dėl to, kad darbiečiai, man bent atrodo, nepakankamai susirūpine pačiu naujojo humanizmo turiniu. Mano gi cituoamas Merleau-Ponty pavyzdys rodo, kokie nesuderinami yra šie du humanizmai: tradicinis ir naujai kuriamasis.

Humanizmas yra rimtas dalykas: juo žmogus gali pagrasti savo užsiangažavimą. Tas pats žodis gali būti ir kabilukas kilbukams meškerioti — aš ir su tuo sutinku. Bet jis negali būti pagalve popiečio nusnūdimui; skystumu, kuriame galima atostogiskai maudytis.

Meno istorija be istorinių šaltinių

Tame pačiame **Darbo** numeryje su entuziazmu skaitau naujo meno istoriko, J. Mačiūno (kito, be J. Baltrušaičio, jr., nežinojau), straipsnį. Neatbaido manęs ir doktrinieriskas — žmogaus, tikro savo tiesa — tonas: jau didelis dalykas, jei jisai turi globalinį meno istorijos supratimą.

Nenusiviliu ir dėl **mechanistinio** šios meno istorijos supratimo: ir aš pats šia liga — o, kaip viliojančia! — dar galutinai nepersirges. Nesipiktinu ir dėl arbitrariškai pasirinktų istorinio proceso polių: Rytų ir Vakarų, Turinio ir Formos — kaip pavadinsi, taip nepagadinsi.

Keista tik, kad meno istorikas, rašas į **Darbą** — tai juk tam tikra "kairumo" garantija — net nei paraštėje nepamini Hegelio ir jo dialektinio metodo. Šaltinių vis dėlto nereikėtų pamiršti — jų vanduo skaidrus ir vesus.

Jaunieji liberalai? Sutinku: iš tų šiaudų nebus grūdų, bet...

Esmėje sutinku su J. Kiznio liberalinių jaunimo sajūdžių vertinimu — iš tų šiaudų nebus grūdų.

O tačiau taktiniai sumetimais aš, jo vietoje, būčiau žymiai santūresnis. Liberaliniai sajūdžiai visados buvo pažan-

gios minties peryklos; nėra pagrindo manyti, kad kitaip būtų ir lietuviškoje tremtyje. Skaičius čia nedaug reiškia: "liberalų" tarpe visados atsiras jaunimo, nepasitenkinančio tolerancija iš kairės ir iš dešinės, jaunimo netolerantiško, nepajegančio toleruoti neteisybės, pasiryžtančio demaskuoti visus patogius, migdančius mitus. — O kai pažangioji minčis pribreš, atsiras ir naujos jaunimo organizacijos.

Tegyvuoja laisvė: rašau ten, kur gyva, tiems, kuriems priklauso ateitis

Kodėl rašai į **Draugą**? — Kodėl nerašai į **Santarvę**? — Kodėl rašai į **Darbą**? — Kodėl rašai į **Dirvą**? — tokios yra pastovios draugų ir patarėjų reakcijos kuone į kiekvieną mano rašinėlį.

Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad autoriaus minčių vienatisumas, o ne laikraščio, kuriame jis spausdinasi, pavadinimas, turėtų būti jo politinio ar moralinio integralumo garantija. Tačiau šitaip vertinti rašančiuosius per daug varginantis dalykas. Daug patogiau atsiversti, sakysim, žurnalo turinijų puslapį ir pažiūrėti, kas kam "priklause".

Šitoks "priklausomybių" suprastinimas gal ir patogus tremtinių parapijose, kur viena partija ruošia šokių vakarėlį, o kita pikniką. Bet ką man ar tokiam J. Kėkštui (jis, kiek girdėjau, irgi apklausinėjamas: kodėl rašai, kodėl nerašai?), vienišiemis vilkams, kurie nuo JAV lietuviškų bendruomenių nemažiau atitolę negu nuo pačios Lietuvos, ką mums reiškia apkaltinimai: jis su komunista dedasi, jis prie šventakuprių šliejasi.

Rašau tad ten, kur, mano akimis, gyva, tiems, kuriems, mano galva, ateitis priklauso. Rašiau savo laiku **Šviesai**, rašiau **Santarvei**, rašau dabar **Darbu**. — O visa kita: **Draugas** ar **Dirva**, juk tai irgi lietuvių — o jų pasaulyje gana reta; ir jie, priedo, dar mano nuomones, kiek jos būtų bevertos, spausdinti sutinka, ar net spausdintis kviečia. Reikia žaisti tą patį žaidimą: į principą — kur rašai, to ir giesmę giedi, galima atsakyti principu — visiems rašau, tai niekieno giesmės ir negiedu.

Neturui nieko ir prieš tą ideologinio užsiangažavimo formą, kuri pasireiškia rašymu vien tik į tą ar kitą žurnalą. Tačiau reikia, kad tie žurnalai būtų kaip prancūziškieji **Les Temps Modernes** arba **Esprit**, į kuriuos rašymas sudaro stambias laiko ir ideologinių premisių santaupas: visa rašančiųjų ekipa, drauge su skaitytojais, priima bendru tyliu sutarimų vieną ir tą pačią filosofiją bei požiūrį į žmones ir daiktus. To gi lietuviuose dar nėra. Net ir toks ideologinis žurnalas, kaip **Darbas**, yra vis dėlto, palyginus su prancūzų kairiųjų leidiniiais, tiktais laisvoji tribūna, o ne ideologinis organas.

Užtat tegyvuoja laisvė.